

Sygn. akt II UK 188/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 stycznia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący)

SSN Katarzyna Gonera

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku A. Ł.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 21 stycznia 2011 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 29 stycznia 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.**

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 29 stycznia 2010 r. oddalił apelację skarżącego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń z 14 maja 2009 r., który zmienił decyzję pozwanego z 29 sierpnia 2008 r. i przyznał wnioskodawcy A. Ł.

prawo do emerytury na podstawie art. 29 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (ustawy emerytalnej). Sądy pierwszej i drugiej instancji uznały - odmiennie niż pozwany - że okres urlopu wychowawczego, z którego ubezpieczony korzystał od 31 maja 1985 r. do 14 kwietnia 1987 r., to szczególny okres z art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej uprawniający do wcześniejszej emerytury na podstawie tego przepisu. Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z § 18 rozporządzenia Rady Ministrów z 17 lipca 1981 r. w sprawie urlopów wychowawczych okresy urlopu wychowawczego w wymiarze nieprzekraczającym 6 lat należało traktować jako okres zatrudnienia w rozumieniu przepisów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz przepisów o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa. Obecna regulacja nie nakazuje wyłączenia tego urlopu z okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania w stosunku pracy, dlatego okres urlopu wychowawczego należy uznać za równorzędny z okresem zwykłego wykonywania umowy o pracę (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 8 stycznia 2008 r., III AUa 135/07, LEX nr 447171). Sąd Apelacyjny argumentację Sądu Okręgowego uznał za trafną i dodał, że stosownie do art. 11 ust. 2 pkt 11 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin okresy urlopów wychowawczych (bezpłatnych i przerw spowodowanych opieką na dzieckiem w wieku do 4 lat - łącznie nie dłużej niż 6 lat) były równorzędne z zatrudnieniem (uchwała Sąd Najwyższego z 30 października 1986 r., III UZP 39/86). Przyjęte stanowisko potwierdzają aktualne regulacje z art. 186¹ § 1 i art. 186⁵ k.p. oraz wspierają przepisy Konstytucji obecnej (art. 18) i poprzedniej z 1952 r. (art. 79 ust. 1).

Skarga kasacyjna zarzuciła naruszenie art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej przez przyjęcie, że wnioskodawca nabył prawo do emerytury wobec uznania okresu urlopu wychowawczego jako okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut skargi jest zasadny, gdyż przepis art. 29 ustawy emerytalnej nie uprawniał do zaliczenia wnioskodawcy urlopu wychowawczego do okresu podlegania ubezpieczeniu społecznemu.

1. W ocenie prawa do emerytury znaczenie ma prawo obowiązujące w chwili spełnienia warunków emerytury (art. 100 ust. 1 ustawy emerytalnej). Chodzi więc o prawo obowiązujące i to, które stanowi podstawę świadczenia. Niezasadnie w zaskarżonym wyroku przyjęto, że podstawę taką stanowi rozporządzenie z 17 lipca 1981 r. w sprawie urlopów wychowawczych, a w szczególności jego § 18, który stanowił, że okresy urlopu wychowawczego w wymiarze nie przekraczającym 6 lat uważa się za okres zatrudnienia w rozumieniu przepisów o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin. Rozporządzenie to już nie obowiązuje (utraciło moc w 1996 r.) i nie mogło stanowić podstawy prawnej wyrokowania (art. 316 § 1 k.p.c.).

Aktualna regulacja dotycząca urlopu wychowawczego zawarta jest w kodeksie pracy (art. 186 - art. 186⁸) i nie zawiera normy stanowiącej, iż okres urlopu wychowawczego traktuje się tak jak okres zatrudnienia w rozumieniu aktualnego ubezpieczenia emerytalnego. Jedynie przepis art. 186⁵ k.p. stanowi, że okres urlopu wychowawczego, w dniu jego zakończenia, wlicza się do okresu zatrudnienia, od którego zależą uprawnienia pracownicze, co wyraźnie pokazuje, że ta ustawowa regulacja różni się od tej z § 18 rozporządzenia z 17 lipca 1981 r., a co ważniejsze nie uprawnia tezy, że urlopy wychowawcze na podstawie poprzedniej czy aktualnej regulacji to okresy zatrudniania w rozumieniu obecnych przepisów emerytalnych. Rozporządzenie z 17 lipca 1981 r. w sprawie urlopów wychowawczych miało za podstawę prawną art. 186 k.p., który w ówczesnej wersji stanowił, że: § 1. Na wniosek pracownicy zakład pracy jest obowiązany udzielić jej urlopu bezpłatnego w celu sprawowania opieki nad małym dzieckiem; § 2. Rada Ministrów po porozumieniu z Centralną Radą Związków Zawodowych określi w drodze rozporządzenia zasady udzielania urlopu bezpłatnego i zakres uprawnień przysługujących w czasie tego urlopu. Urlop wychowawczy był bez ubezpieczenia emerytalnego, gdyż pracownik choć pozostawał w stosunku pracy, to jednak był na szczególnym urlopie bezpłatnym (wychowawczym), nie świadczył pracy i zakład pracy nie opłacał składki do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Korzystający z

urlopu wychowawczego nie był więc traktowany tak jak podlegający ubezpieczeniu społecznemu pracownik. Mylące było więc stwierdzenie łączone z § 18 rozporządzenia z 17 lipca 1981 r., że skoro okres urlopu wychowawczego uważany był za okres zatrudnienia w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, to obecnie jest to również podstawa prawna do stwierdzenia, że okresy który ma na uwadze przepis art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej obejmują uprzedni urlop wychowawczy. W okresie urlopu wychowawczego wnioskodawcy nie były płacone składki na ubezpieczenie społeczne i był to okres nieskładkowy (art. 4 ust. 1 pkt 6 ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent i art. 7 pkt 5 obecnej ustawy emerytalnej).

2. Powyższą regułę o stosowaniu prawa materialnego obowiązującego w chwili spełnienia warunków prawa do emerytury akcentuje się również ze względu na wyrok Sądu Najwyższego z 8 października 2010 r. (sygn. akt II UK 104/10), w którym przyjęto, że okres korzystania przez pracownicę z urlopu bezpłatnego udzielonego jej na podstawie przepisów uchwały nr 13 Rady Ministrów z dnia 14 stycznia 1972 r. w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących, opiekujących się małymi dziećmi (M.P. Nr 5, poz. 26) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 listopada 1975 r. w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących, opiekujących się małymi dziećmi (Dz.U. Nr 43, poz. 219) jest okresem, podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy w rozumieniu art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Inne okresy i inne podstawy prawne urlopów bezpłatnych dla matek pracujących opiekujących się małymi dziećmi oraz urlopu wychowawczego pozwalają stwierdzić, że sprawa rozstrzygnięta wyrokiem Sądu Najwyższego z 8 października 2010 r. oraz objęta rozpoznawaną skargą nie są tożsame.

3. W kolegialnej ocenie składu uprawnione jest stanowisko, które zajął uprzednio Sąd Najwyższy w wyroku z 6 marca 2009 r., w którym stwierdził, że okres urlopu wychowawczego wykorzystanego przed dniem 1 stycznia 1999 r. przez osobę będącą pracownikiem nie jest okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu z tytułu pozostawania w stosunku pracy w rozumieniu art. 29 ust. 3

ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (sygn. akt I UK 296/08, OSNP 2010 nr 19-20, poz. 244).

4. Przychylając się do powyższego stanowiska należy dodać, iż zwrot „cały wymagany okres” w art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej oznacza staż wymagany do emerytury określony w art. 29 ust. 1 w pkt 1 i 2 tej ustawy, a więc 30-letni bądź 35-letni, bądź krótszy o 5 lat przy całkowitej niezdolności do pracy. Nie jest więc uprawnione wnioskowanie (takie jak w argumentacji wskazanego wyżej wyroku Sądu Najwyższego z 8 października 2010 r., II UK 104/10), że odwołanie się w art. 29 ust. 3 do przepisu „ust. 1 pkt 1 i 2” oznacza objęcie okresem (stażem wymagany do emerytury) z art. 29 ust. 3 również okresów nieskładkowych, a w tym przypadku okresu urlopu wychowawczego, w którym nie były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne. Przepis art. 29 ust. 3 jest jednoznaczny co do wyznaczonego kręgu uprawnionych, gdyż obejmuje tylko tych ubezpieczonych, którzy „podlegali ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym z tytułu pozostawania stosunku pracy”.

Przed 1 stycznia 1999 r. korzystający z urlopów wychowawczych nie podlegali ubezpieczeniu społecznemu. Zostali objęci ubezpieczeniem emerytalnym i rentowym dopiero na podstawie ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (art. 6 ust. 1 pkt 19 i art. 16 ust. 8), czyli od 1 stycznia 1999 r.

Pojęcie ubezpieczenia społecznego z art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej nawiązuje do ustawy z 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którą ubezpieczeniu społecznemu podlegali wszyscy pracownicy (art. 4 ust. 1) i ubezpieczenie to obejmowało przyznanie świadczenia emerytalnego (art. 2 ust. 1). Zakłady pracy opłacały z własnych środków składki „za okres trwania ubezpieczenia społecznego każdego pracownika” (art. 33 ust. 1). Okres urlopu wychowawczego był jednak okresem niewykonywania pracy (szczególnym rodzajem urlopu bezpłatnego zgodnie z ówczesną podstawą ustawową z art. 186 k.p. dla rozporządzenia z 17 lipca 1981 r. w sprawie urlopów wychowawczych), w którym pracownik nie świadczył pracy i nie otrzymywał wynagrodzenia. Nie było zatem podstawy do opłacania składki na

ubezpieczenie społeczne za pracownika korzystającego z urlopu wychowawczego i dlatego nie jest to okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu.

Z kolei pojęcie „ubezpieczeń emerytalnych i rentowych” z art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej to okres podlegania tym ubezpieczeniom od wejścia w życie ustawy emerytalnej (art. 6 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 19 i art. 16 ust. 8 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych). Objęcie od tej daty (1 stycznia 1999 r.) ubezpieczeniami i opłacanie składek za osoby korzystające z urlopu wychowawczego wskazuje na zasadniczą zmianę rodzajową, którą łączyć należy ze składką i podleganiem ubezpieczeniom, mimo dalszego niezmienionego charakteru urlopu wychowawczego jako szczególnego rodzaju urlopu bezpłatnego. Właśnie ta nowa regulacja i zmiana polegająca na objęciu ubezpieczeniem i składką jest na tyle istotna, że różni się znacznie od sytuacji poprzedniej, co nie pozwala przyjąć, iżby przed 1 stycznia 1999 r. korzystający z urlopu wychowawczego podlegali ubezpieczeniu społecznemu.

5. Przepisy emerytalne nie poddają się łatwo wykładni funkcjonalnej, zwłaszcza wtedy, gdy wykładnia literalna i systemowa prowadzą do ustalenia norm dających jednoznaczną odpowiedź. Zmiana systemu emerytalnego od 1 stycznia 1999 r. i łącznie z nią ograniczanie praw do tzw. wcześniejszych emerytur również potwierdza wymóg ścisłej wykładni przepisu art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej. Odnosi się do pracowników, którzy wypracowali niemały staż emerytalny, w którym podlegali ubezpieczeniu społecznemu, co łączyło się z opłacaniem składki. Zatem nie do tych, którzy nie wykonywali pracy w zatrudnieniu i nie podlegali ubezpieczeniu ze względu na urlop wychowawczy. Innymi słowy pojęcie podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnym i rentowym z art. 29 ust. 3 ustawy emerytalnej zakresowo nie pokrywa się z okresami nieskładkowymi, a urlop wychowawczy, mimo że był okresem nieskładkowym, to przed 1 stycznia 1999 r. nie był okresem podlegania ubezpieczeniu społecznemu.

Przeciwnego argumentu nie stanowi poszukiwanie analogii w sytuacji żołnierzy, którym okres zasadniczej służby wojskowej judykatura zalicza do okresu z art. 29 ust. 3 ustawy. Inna jest sytuacja faktyczna i prawna żołnierza odbywającego zasadniczą służbę wojskową oraz korzystającego z urlopu wychowawczego, nie tylko dlatego, że służba jest określonym obowiązkiem

natomiast urlop wychowawczy udzielany był i jest na wniosek, ale przede wszystkim dlatego, że sytuację obu odróżnia sam ustawodawca na gruncie ubezpieczeń społecznych, przyjmując, że okres służby wojskowej to okres składkowy (art. 2 ust. 1 pkt 3 ustawy z 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent; art. 6 ust. 1 pkt 4 ustawy z 17 grudnia 1998 r.), natomiast okres urlopu wychowawczego do końca 1998 r. był okresem nieskładkowym.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.